19 AYLIK EDEBİYAT & FİKİR DERGİSİ
TEMMUZ 2021 | FİYATI 10 TL / KKTC FİYATI 13 TL
ISSN 2687-5454

Muhit

Dosya: Büyük Türkistan

Mustafa Özel
Beşinci yılında 15 Temmuz

Âdem Yazıcı / Ahmet Taşağıl / Ali Bilgenoğlu / Arif Ay / Aynur Dilber
Ayşegül Baytut / Ayşegül Genç / Başak Kuzakçı / Beyza Kaşifhüseyin
Dilara Ayşe Akdeniz / Dursun Çiçek / Ekrem Kalan / Emel Özkan
Elif Rümeysa Üzümcü / Emine Batar / Erhan Aydın / Erkan Göksu
Erol Göka / Esra Harmanda / Hasan Aycın / Hasan Dağ / Haşim Şahin
Hülya Ateş Yıldırım / Hülya Kasapoğlu Çengel / İbrahim Tenekeci
Kâmil Yeşil / Kemal Kurak / Kemal Ramazan Haykıran / Kemal Sayar
Leylâ İpekçi / Mehmet Aycı / Mehmet Narlı / Merve Günaydın
Meryem Betül Koçak / Muhammed Bilal Çelik / Muhsin Macit
Murat Özkan / Mustafa Nezihi Pesen / Mustafa Ruhi Şirin
Murat Güzel / Necip Tosun / Nurettin Durman / Nurullah Genç
Ömer Kul / Ömer Soner Hunkan / Özkan Gözel / Özlem Akgül
Özlem Göktaş / Rıdvan Kadir Yeşil / Sabiha İclal Tiryaki
Selçuk Sümer Özel / Selim Cerrah / Sümeyye Özgen
Şakir Kurtulmuş / Yunus Arifoğlu

19 AYLIK EDEBİYAT & FİKİR DERGİSİ
TEMMUZ 2021 FİYATI 10 TL / KKTC FİYATI 13 TL
ISSN 2687-5454
9 772687 545006 19

Muhit

Dosya: Büyük Türkistan

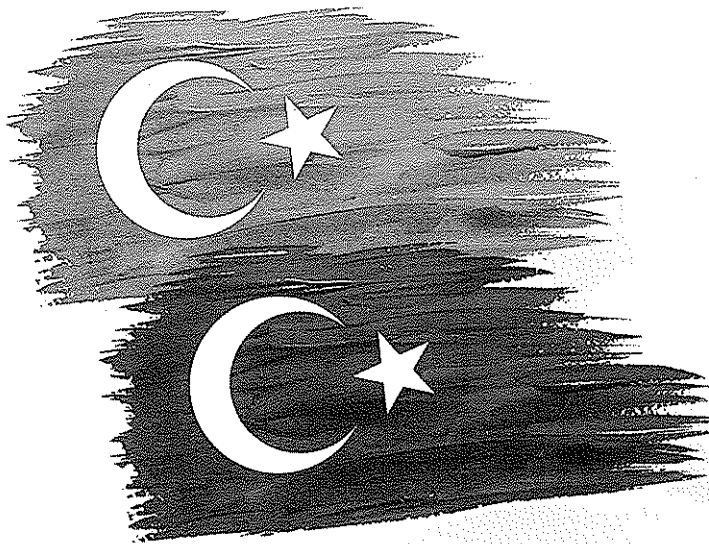

Mustafa Özel
Beşinci yılında 15 Temmuz

Âdem Yazıcı / Ahmet Taşağıl / Ali Bilgenoğlu / Arif Ay / Aynur Dilber
Ayşegül Baytut / Ayşegül Genç / Başak Kuzakçı / Beyza Kaşifhüseyin
Dilara Ayşe Akdeniz / Dursun Çiçek / Ekrem Kalan / Emel Özkan
Elif Rümeysa Üzümcü / Emine Batar / Erhan Aydın / Erkan Göksu
Erol Göka / Esra Harmanda / Hasan Aycın / Hasan Dağ / Haşim Şahin
Hülya Ateş Yıldırım / Hülya Kasapoğlu Çengel / İbrahim Tenekeci
Kâmil Yeşil / Kemal Kurak / Kemal Ramazan Haykıran / Kemal Sayar
Leylâ İpekçi / Mehmet Aycı / Mehmet Narlı / Merve Günaydın
Meryem Betül Koçak / Muhammed Bilal Çelik / Muhsin Macit
Murat Özkan / Mustafa Nezihi Pesen / Mustafa Ruhi Şirin
Murat Güzel / Necip Tosun / Nurettin Durman / Nurullah Genç
Ömer Kul / Ömer Soner Hunkan / Özkan Gözel / Özlem Akgül
Özlem Göktaş / Rıdvan Kadir Yeşil / Sabiha İclal Tiryaki
Selçuk Sümer Özel / Selim Cerrah / Sümeyye Özgen
Şakir Kurtulmuş / Yunus Arifoğlu

19 AYLIK EDEBİYAT & FİKİR DERGİSİ
TEMMUZ 2021 Fiyatı: 10 TL

Muhit

Sahibi:
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Tüzel Kişi Temsilcisi ve Genel Müdür
YASEMİN GEBEŞ

Genel Yayın Yönetmeni
İBRAHİM TENEKECİ

Yayın Direktörü
MUSTAFA AKAR

Yazı İşleri Müdürü
SONER KARAKUŞ

Grafik Tasarım
SEMA TÜRK BAYAZİT
MEHTAP TUNÇEL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
ŞEFİK ÇALIK

Basım Yeri
TURKUVAZ HABERLEŞME
VE YAYINCILIK A.Ş.
Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak
Cad. Blok Apt. No: 29/1/1
Eyüpsultan, İstanbul
Tel: (0212) 354 30 00
Matbaa Sertifika No.: 12815

Abone
UFUK KOCAOĞLU
Çağrı Merkezi 444 88 81
abone@turkuvazabone.com
www.turkuvazabone.com

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi:
TURKUVAZ DERGİ GRUBU
Güzeltepe Mahallesi, Mareşal Fevzi
Çakmak Cad. B/Blok Apt. No:29/1/1
Eyüpsultan/İstanbul
Telefon : (0212) 354 30 00

info@muhit.com.tr
twitter.com/muhitdergi
instagram.com/muhitdergi
facebook.com/muhitdergi

Yayının Türü: Yaygın Süreli

© Her hakkı saklıdır.
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltma hakları Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

Büyük Türkistan

Temmuz sayımızla sizleri selamlıyoruz.

Muhit dergisi bütünün kendisiyle ilgilenmeye devam ediyor. Bu sayımızda, sayfalarımızın önemli bir kısmını Büyük Türkistan dosyasına ayırdık.

Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, Prof. Dr. Ömer Soner Hunkan, Prof. Dr. Ekrem Kalan, Prof. Dr. Erkan Göksu, Prof. Dr. Haşim Şahin, Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel, Prof. Dr. Erhan Aydın, Doç. Dr. Murat Özkan, Doç. Dr. Muhammed Bilal Çelik, Doç. Dr. Ömer Kul, Doç. Dr. Yunus Arifoğlu, Dr. Ali Bilgenoğlu, Başak Kuzakçı, Kemal Ramazan Haykıran ve Dursun Çiçek dosyamızı oluşturan isimler oldular. Değerli editörlüğü için Haşim Şahin Bey'e ayrıca teşekkür ederiz.

***

15 Temmuz ihanetinin beşinci yılındayız. Millet hayatımızın dönüm noktalarından biri olan o geceyi unutmamak, daima hatırlamak ve hatırlatmak gerekiyor.

Prof. Dr. Mustafa Özel ve Selim Cerrah, 15 Temmuz gecesi yaşanan ihanetin ve millî direnişin neye karşılık geldiğini yazdılar.

***

Kemal Sayar kısa bir aradan sonra yazılarına kaldığı yerden devam ediyor. Anneliğe Övgü başlıklı yazısını beğenerek okuyacağınıza inanıyoruz.

Daha güzel günlerde ve sayılarda buluşmak umuduyla, bereketli okumalar dileriz.

Muhit

İÇİNDEKİLER

19 TEMMUZ 2021

HASAN AYCIN • Çizgi • 05 •

MUSTAFA ÖZEL • Beşinci yılında 15 Temmuz darbe teşebbüsünün düşündürdükleri • 06 •

İBRAHİM TENEKECİ • Belli Belirsiz • 10 •

EMEL ÖZKAN • Uçuşlar Ertelendi • 11 •

ARİF AY • Mâhûr Şarkılar / 19 • 12 •

AYŞEGÜL BAYTUT • Belki Kırılınca • 13 •

MEHMET NARLI • Mülkiyet • 14 •

ŞAKİR KURTULMUŞ • Mayıs Ayının Ardından • 15 •

AYNUR DİLBER • Denizlere Gidelim • 17 •

RIDVAN KADİR YEŞİL • İyiler Kayıt Tutmaz • 18 •

NURULLAH GENÇ • Nûger Gedâyı Merhûn • 19 •

NECİP TOSUN • Ödül ve ceza • 20 •

AYŞEGÜL GENÇ • Dünya atı • 25 •

EMİNE BATAR • Fotoğraftaki gül • 27 •

KÂMİL YEŞİL • Söğüt gölgesi • 30 •

MUSTAFA NEZİHİ PESEN • Kalb çığlıkları (Menâkıbü'l-kulûb) • 33 •

SÜMEYYE ÖZGEN • Her şey tekrardır biraz • 36 •

KEMAL SAYAR • Anneliğe övgü • 38 •

MUHSİN MACİT • Muhit • 42 •

EROL GÖKA • "Tamah" olarak insan ve kapitalizm • 45 •

LEYLÂ İPEKÇİ • Dilde yaşayan 'Muhammed' kavramına bir yolculuk • 48 •

ÖZKAN GÖZEL • Bırakacağım kendimi birlikte dalgalanmaya • 51 •

SELİM CERRAH • O gece vatan evlâtlarından razı oldu • 52 •

MURAT GÜZEL • Dil ve namus: Hakan Arslanbenzer'in şiirleri • 56 •

ÖZLEM GÖKTAŞ • Bir ermiş gibi kulağımıza fısıldar: "Baltan Taşa Değecek" • 61 •

DİLARA AYŞE AKDENİZ • O Mavi Kuruntu • 64 •

NURETTİN DURMAN • Çitten Atlayan Kedi • 65 •

MEHMET AYCI • Kesin • 66 •

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN • İstanbul Sesi Mavi • 67 •

ÂDEM YAZICI • Bana Bir Kalkışma • 68 •

HASAN DAĞ • Yazıda • 69 •

AHMET TAŞAĞIL • Türkistan neresidir? • 71 •

BAŞAK KUZAKÇI • Eski Türk medeniyetinin yazılı muhafızları: Uygurlar • 74 •

ÖMER SONER HUNKAN • Türk Hakanlığı (Karahanlılar) • 78 •

EKREM KALAN • Moğollar, Timurlular ve Cungarlar devrinde Türkistan • 82 •

MURAT ÖZKAN • Doğu Türkistan'da bir Osmanlı emiri: Yakup Bey ve Kâşgar Devleti • 86 •

MUHAMMED BİLAL ÇELİK • Yarkend Hanlığı (1514-1696) • 91 •

ÖMER KUL • Dünü ve bugünüyle Doğu Türkistan • 95 •

YUNUS ARİFOĞLU • Gönül ve kültür hafızamıza kazınan Türkistan şehirleri: Buhara, Semerkant ve Kaşgar • 100 •

ERKAN GÖKSU • Kaşgar bilgeleri: Yusuf Has Hacib ve Kaşgarlı Mahmud • 104 •

HAŞİM ŞAHİN • Türkistan'ın pîri: Hoca Ahmed Yesevî • 110 •

HÜLYA KASAPOĞLU ÇENGEL • Uygur edebiyatı • 113 •

ERHAN AYDIN • Uygur Yazıtları • 118 •

ALİ BİLGENOĞLU • Bir ıslah tedbiri olarak Usul-i Cedit ve Gaspıralı İsmail Bey • 122 •

KEMAL RAMAZAN HAYKIRAN • Türkistan'dan Anadolu'ya çalınan maya • 125 •

DURSUN ÇİÇEK • Hikmet Dağı Yusuf Has Hacib Anlayış ve Uyanış • 127 •

SABİHA İCLAL TİRYAKİ • Suhûnet • 132 •

DOSYA

ÖMER KUL*

Dünü ve bugünüyle Doğu Türkistan

Doğu Türkistan, 1879 yılında işgal edilmesinden günümüze kadar hem Mançu idaresi (1640, 1879-1911), hem Guo-Min-Dang/Milliyetçi Çin Partisi (Çin Cumhuriyeti) (1911-1949) hem de Komünist idare (Çin Halk Cumhuriyeti) (1949-...) dönemlerinde, devlet eliyle, sistemli bir şekilde Müslüman-Türk kimliğinden arındırılmaya çalışılmıştır.

Yaklaşık 10 milyon km² genişliğindeki "Uluğ Türkistan"ın 1.824.418 km²'lik kısmını oluşturan Doğu Türkistan, Türk milletinin tarih sahnesine çıktığı ilk devirlerden günümüze Dünya kültür medeniyetine eserler kazandırdığı kadim ata toprağıdır. Bilinen yazılı tarihin ortaya koyduğu şekliyle Hunlar (M.Ö. 220-M.S.303), Göktürkler (552-744), Uygurlar (745-840), Karahanlılar (1042-1212), Moğol İmparatorluğu (1206-1294), Çağatay Hanlığı (1347-1508), Saidiye Milli Devleti (Yarkend Hanlığı) (1514-1680), Hocalar Devri (1683-1859), Kaşgar merkezli Yakup Han Ba-devlet tarafından kurulan Kaşgariye Devleti (1863-1877) ve nihayet 1933 ve 1944 tarihlerinde Doğu Türkistan'ın Kaşgar (1933-1934) ve Gulca (1944-1949) şehirlerinde kurulan bağımsız cumhuriyetler bölgede yaşayan Türk milletinin eserleri olarak tarih sahnesinde yer almıştır. Bununla beraber Doğu Türkistan, Türklerin yerleşik hayata geçtikleri ilk bölge olması yanında Turfan'da sebzeciliğin ilk uygulandığı yer olarak kabul edilen Turfan Karizlerinin ortaya çıktığı, dahası Kaşgarlı Mahmud'un *Dîvân-ı Lügati't-Türk* adlı eserini kaleme aldığı memlekettir de.

Doğu Türkistan, 9 milyon 597 bin km²'lik yüz ölçüme sahip Çin Halk Cumhuriyeti'nin neredeyse 1/6'sını meydana getirmekte olup, kuzeyden Rusya Federasyonu'na bağlı Atay Özerk Cumhuriyeti, batıdan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, güneyden Pakistan, Hindistan, Tibet, doğudan Çin, kuzeydoğudan ise Moğolistan ile çevrilidir. Bu özelliği dolayısıyla jeo-stratejik bir konuma sahiptir. Doğu Türkistan enerji, doğal ve ham madde kaynakları bakımından da fazlasıyla mümbit bir bölge olup petrol, doğal gaz, yer altı ve yer üstü tatlı su kaynakları, kömür, uranyum, demir, altın, bakır ve platin gibi stratejik kaynaklara sahiptir. Yine bu coğrafyada ticari karşılığı olan 122 çeşit maden türünün çıkarıldığı da bilinmektedir. 2017 yılı verilerine göre 16 milyar varillik petrol rezervi bulunan bölge, Çin'in petrol rezervinin %40'ını oluşturmakta ve 2020 yılı itibariyle günlük 650 bin varil petrol üretimi yapılmaktadır. Günlük üretimin 2021 yılı itibariyle 1 milyon varile çıkarılması hedeflenmiştir. Çin'in toplam kömür rezervinin yaklaşık %40'lık kesimi Doğu Türkistan'da bulunmakta olup 2020 yılında hedeflenen 750 milyon tonluk kömür çıkarımı gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber bölgeden, neredeyse Türkiye'nin yıllık ihtiyacına eşit, 50 milyar m³'lük doğal gaz elde edilmektedir. Bölgenin Müslüman-Türk halkı, yer altı ve yer üstü kaynaklarının zenginliğine rağmen, Çin'in uygulamaları yüzünden her anlamda geri bırakılmış, ekonomik durumları hayatlarını idame noktasında dünyanın sayılı geri kalmış bölgelerinden biri haline getirilmiştir. Bölgenin kaynakları olduğu gibi çıkarılarak Merkezî Çin'e taşınmaktadır.

Doğu Türkistan, Çungarya ve Tarım havzası başta olmak üzere Tanrı dağlarının böldüğü iki büyük parçaya ayrılmış olup ortasında 600 bin km²'lik Taklamakan Çölü yer alır. Bölgenin önemli şehirleri başkent Urumçi

(Beşbalık), Kaşgar Hoten, Gulca, Aksu, Turfan, Hami (Kumul), Sayram, Yarkent, Çöğçek ve Altay'dır.

Doğu Türkistan'ın nüfusuna dair sağlıklı ve güvenilir bilgiler olmamakla beraber 1992 yılında İstanbul'da yapılan "Hariçte 2. Doğu Türkistan Kurultayı"nda 35 milyon Müslüman-Türk'ün bölgede yaşadığı karara bağlanmıştır. Çin tarafından bir ekibe hazırlattırılan ve 2010 yılında dünyada 7 dilde yayınlanan propaganda amaçlı "Xinjiang'ın Dünü ve Bugünü" adlı çalışmada bölgenin nüfusu, Çinliler de dahil, 21,5 milyon olarak ifade edilmiş, bu nüfusun %43,8'ini Uygurların, %43,1'ini Çinlilerin geri kalanları ise Kazak, Kırgız, Tungan ve diğer milletlerden oluştuğu ifade edilmiştir. 1940'lı yıllarda bölge nüfusunun %2,5-5'inin Çinli olduğu düşünüldüğünde bölgenin demografik yapısında yapılan değişikliğin büyüklüğü daha sarih bir şekilde anlaşılacaktır. Ayrıntıları henüz kamuoyu ile paylaşılmamış olsa da Çin'in 2020 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre bölgenin nüfusu, Çinliler dahil, 25 milyon 582 kişidir. Şahsi kanaatim bölgenin, Çin Komünist Parti (ÇKP) idaresi tarafından sistemli bir şekilde, Müslüman-Türk nüfustan arındırılması gayesiyle Çinli Göçmen siyaseti uygulanmış ve günümüzde nüfusun en az %50,1'i Çinlilerden müteşekkil hale getirilmiştir. Mesela Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi nüfusunun sadece %8'i Çin harici etnik unsurlardan oluşmaktadır.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere tarihi süreç içerisinde Doğu Türkistan, Türklerin meskûn olduğu ve devletler kurduğu bir coğrafya olmuştur. 1863 yılında Yakup Han Ba-devlet tarafından kurulan Kaşgariye Devleti, Batı Türkistan'ı işgal eden Çarlık Rusyası ve Hindistan'ı sömürge haline getiren İngilizler tarafından tanınmıştır. Yakup Han'ın, 1868 yılında Osmanlı Devleti'ne gönderdiği heyet 16 Haziran 1873 tarihinde Sultan Abdülaziz tarafından huzura kabul edilmiş, hediyelerle geri dönen heyetin Kaşgar'a ulaşmasından sonra Halife adına hutbe okutulup para bastırılmıştır. 1877'de, bazı kaynakların ifadesine göre, zehirlenerek öldürülen Yakup Han Ba-devlet'in vefatından iki sene sonra, 1879'da, Doğu Türkistan, Çinli General Zu Zu-tang tarafından işgal edilmiştir. Bu işgalden 5 sene sonra, 18 Kasım 1884 tarihinde, Çin Meclisi'nin aldığı bir kararla kadim Türk-İslam yurdu Doğu Türkistan'ın adı "Xin-jing/Yeni elde edilmiş toprak" olarak değiştirilerek Çin'in 19. Eyaleti olarak Merkezî Çin'e bağlanmıştır.

Doğu Türkistan, 1879 yılında işgal edilmesinden günümüze kadar hem Mançu idaresi (1640, 1879-1911), hem Guo-Min-Dang/Milliyetçi Çin Partisi (Çin Cumhuriyeti) (1911-1949) hem de Komünist idare (Çin Halk Cumhuriyeti) (1949-...) dönemlerinde, devlet eliyle, sistemli bir şekilde Müslüman-Türk kimliğinden arındırılmaya çalışılmıştır.

Mançu idaresi döneminde bölgeye gönderilmeye başlanan Çinli göçmenlerle demografik yapı, şehir isimlerinin Çinlileştirilmesi ile de bölge tarihinden arındırılmaya çalışılmıştır. 1911'de Çin'de Mançu idaresi yıkılmış yerine Guo-Ming-Dang isimli Milliyetçi Çin Partisi'nin kurduğu Çin Cumhuriyeti yönetime gelmiştir. 1949 yılına kadar devam eden bu süreçte Doğu Türkistan, Çinli Genel Valiler eliyle yönetilmiştir. 1911-1928 yılları arasında Doğu Türkistan'ı Yang Zen-şin adlı Çinli Genel Vali yönetmiş, onun dönemindeki uygulamalar bölgeyi bir nevi pimi çekilmemiş bir bombaya çevirmiştir. Zikredilen bu dönemde yönetici olarak görev yapan Çinli memurların keyfi uygulamaları halkı canından bezdirmiş, Hacca gitmek yasaklanmış, cedid tarzı tedrisat yapan modern okullar kapatılmış, büyük para hareketlerini kontrol etmek amacıyla her şehirde farklı para birimi tedavüle sokulmuş, ülke bir nevi dünyadan tedriç edilmiştir.

1928 yılında Yang Zen-şin'in bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine Doğu Türkistan'da iktidarı ele geçiren Jin Şu-ren döneminde yaşanan zulümler halkı patlama noktasına getirmiştir. 1931 yılında Doğu Türkistan'ın Kumul şehrinde Çinli bir karakol komutanının Uygur ileri gelenlerinden Salih Dorga'nın kızıyla evlenmekte diretmesi halkın ayaklanmasına yol açmıştır. Kısa zamanda yayılan isyan hareketi bir istiklal mücadelesine dönüşmüş ve 12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar merkezli "Şarki Türkistan İslam Cumhuriyeti"nin kurulmasına giden süreç başlamıştır. 1933 Cumhuriyeti Hariciye Nazırı Kasımcan Hacı'nın dönemin tek bağımsız Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti devletine çektiği "Gökbayraktan Albayrağa selam olsun" sözü

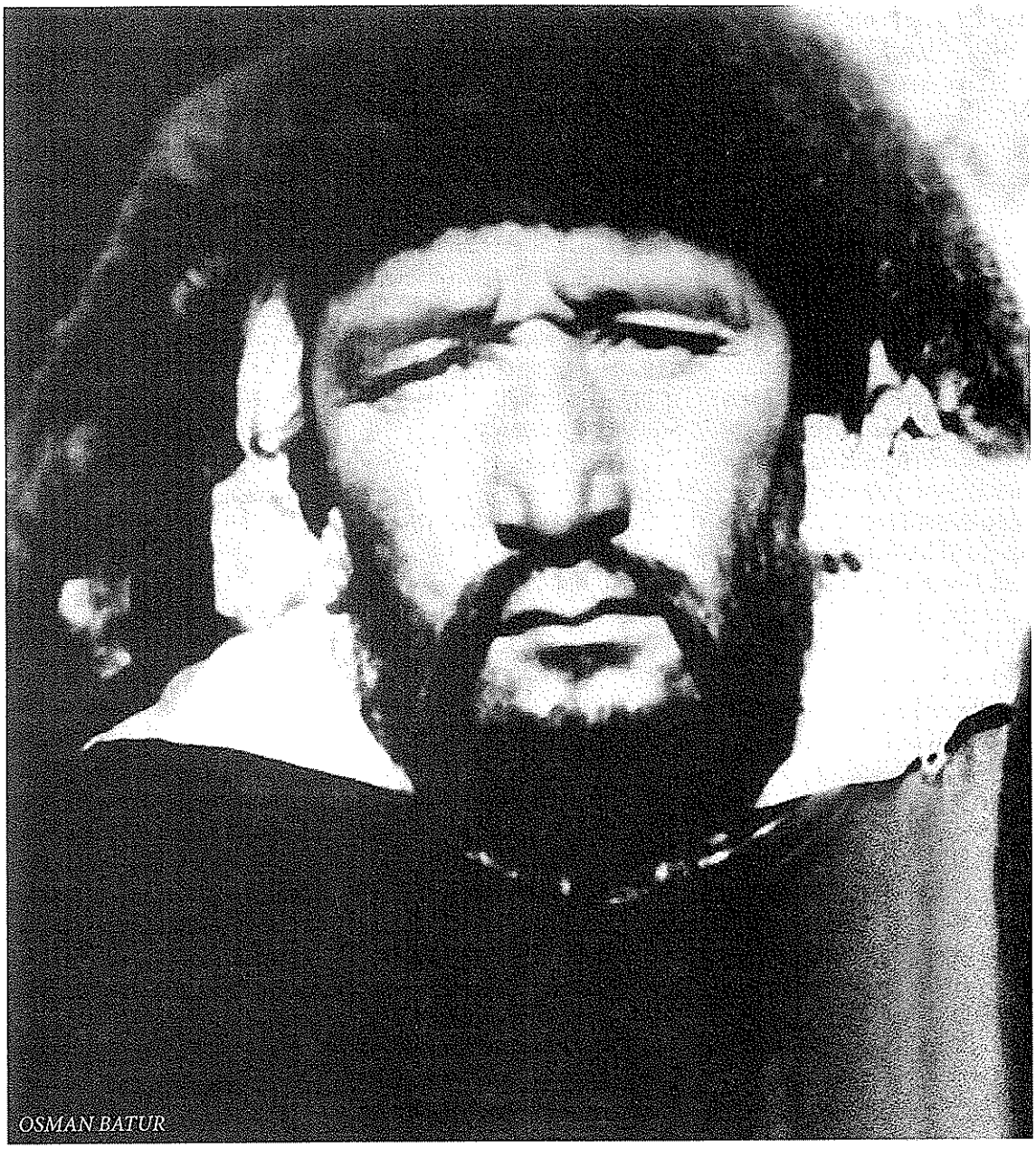

OSMAN BATUR

halen klişe bir söz olarak kullanılagelmektedir.

Batı Türkistan'ı işgal eden Çarlık Rusya açısından Doğu Türkistan'da bağımsız bir Müslüman-Türk devletinin ortaya çıkması, Batı Türkistan'da işgal altında yaşayan Türk boylarını harekete geçirebileceği düşüncesiyle zikredilen Kaşgar Cumhuriyeti Çin ve Rus iş birliği ile 1934 yılının ilk çeyreği dolmadan yıkılmış ve sonraki 10 yılda ülkeyi bir nevi Rus peyki olarak idare eden Doğu Türkistan'ın en zalim Çinli Genel Valisi Şın Şı-sey, Moskova'nın da yardımıyla yönetimi ele geçirmiştir.

1940 yılına gelindiğinde halkın elindeki silahları toplamak üzere Altay'a gelen Çinli askerlerin, halkı topladıkları Akit Haci Camii'ne postallarıyla girmesi bardağı taşırmış ve 8 arkadaşıyla beraber silahını teslim etmeyen Altayların Şeyh Şamil'i Osman Batur yeni bir milli mücadeleyi başlattığı "bugün silahını veren yarın canını da verir, ben silahımı teslim etmiyorum, gücü yeten gelsin alsın" tarihi sözünü söylemiştir. Bu suretle 1944 yılı yine bir 12 Kasım günü son bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Gulca şehrinde kurulduğu süreç başlatılmıştır.

II. Dünya Harbi'nin galip devletleri Amerika, İngiltere ve Rusya, dünyayı paylaşmak üzere, 4-9 Şubat 1945 tarihinde Yalta şehrinde bir araya gelmiş ve Sovyet Rusya'nın Moğolistan'ın bağımsızlığını Çin Cumhuriyeti'nin tanıma isteği, Doğu Türkistan'ın Çin'e peşkeş çekilmesi karşılığında kabul edilmiştir. Bu gelişme üzerine Moskova'nın da araya girmesiyle Doğu Türkistanlı ve Çinli delegeler arasında yapılan müzakereler neticesinde 2 Ocak 1946 tarihinde "11 Bitim Anlaşması" ile bir Karma Hükümet'in kurulması kararlaştırılmıştır. 25 kabineli bu hükümetin 15 üyesi Çinlilerden oluşturularak Doğu Türkistanlılar öz vatanlarının yönetiminde yine söz hakkı olmayan insanlar haline getirilmiştir.

Karma Hükümet'in sıkıntılı süreci 1947 yılında bir değişiklik yapılmasını beraberinde getirmiş, "milli cephe" olarak addedebileceğimiz Doğu Türkistan'da "Üç Efendiler" olarak bilinen, Türkiye'de eğitim görmüş Dr. Mesut Sabri Baykozi'nin Hükümet Başkanı, İsa Yusuf Alptekin'in Hükümet Genel Sekreteri ve Mehmet Emin Buğra'nın üye olduğu bir yönetim kurulmuştur. Hükümetin ilk icraatlarından biri "Altay" adında bir matbaa kurmak, Türkiye'den getirtilen kitapları Uygurca ve Kazakçaya çevirerek yayınlamak, "Erk/Bağımsızlık" adlı bir gazete çıkarmak ve "Yusuf Has Hacib" adını taşıyan bir kütüphane kurmak olmuştur. 1948 yılında ise Altay valisi olarak görev yapan Osman Batur, Urumçi'ye davet edilerek resmî törenlerle ağırlanmıştır.

Tam işler düzene girecek ve Doğu Türkistanlıların makûs talihi değişecek derken, Çin'de Komünistler ile Milliyetçiler arasında, 1923 yılında başlayan iç savaştan Mao Ze-dong liderliğindeki komünistler galip çıkmış, iktidardaki Çan Kay-şek liderliğindeki Guo-Min-Dang Partisi Tayvan'a kaçmış, bu durum Doğu Türkistanlı ileri gelen liderleri hayati bir karar aşamasına getirmiştir. Durum değerlendirmesi için yapılan 3-4 toplantı sonrası Mehmet Emin Buğra Bey'in ifadesiyle "vatan için vatandan ayrılma"ya karar veren Doğu Türkistanlılar, 1949 yılının 16 Eylül'ü itibariyle kafileler halinde tarihin en dramatik göç hadisesini başlatmışlardır. Çinlilerle çarpışa çarpışa yoluna devam eden Osman Batur, son çatışmasında yakalanıp Urumçi'ye getirilerek 90 bin kişinin gözü önünde düzmece bir mahkeme sonrası idam edilmiş, İsa Yusuf Alptekin, Mehmet Emin Buğra, Hüseyin Teyci, Delilhan Canaltay, Alibek Hakim, Nurgacoy Batur gibi liderler 10 binlerce kişi ile çıktıkları yolculuklarını 13 Mart 1952 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye'ye sadece 1.850 Doğu Türkistanlı'nın iskanlı göçmen olarak kabul edilmesiyle tamamlayabilmişlerdir.

Doğu Türkistan'ı işgal eden Komünist birlikler ise 1953 senesine kadar yüzbinlerce insanı katletmiş, nihayetinde 1 Ekim 1955 tarihinde bölgenin adını "Xin-jiang Uygur Özerk Bölgesi" olarak değiştirerek hukuki statüsünü belirlemiştir. 1955 sonrası kurulan düzende Özerk Bölge başkanlığına kukla bir Uygur getirilmiş, bütün yetki ÇKP'nin özerk bölge sekreterinin eline geçmiştir. Bölgeye gönderilen Çinli göçmenlerin sayısı arttırılmış, Lop-nor bölgesinde atom denemeleri yapılmış, 1966-1976 yılları arasında "Kültür Devrimi" sırasında bugünküne benzer kamplar kurularak millete liderlik edebilecek kim varsa ortadan kaldırılmıştır. Bununla da yetinmeyen ÇKP idaresi 1990'da Barın'da, 1995'te Hoten'de 1997'de Gulca'da, 2009'da Urumçi'de ve 2014'te Aksu'da toplu katliamlar gerçekleştirmiştir.

2017'de insanları "aşırılıkçılık" ve "ayrılıkçılık" ile mücadele kapsamında sözde eğitim, özde soykırım kamplarına kapatmaya başladığı döneme kadar bölge halkının dini, milli ve kültürel değerlerinin ortadan kaldırılması adına akla hayale gelmeyecek uygulamalara imza atan ÇKP idaresi, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'da İkiz Kulelere yapılan terör saldırısı üzerine Doğu Türkistan'daki herhangi bir masum protesto hareketini dahi "terörle mücadele" bağlamında değerlendirerek, uygulamakta olduğu soykırıma meşru bir kılıf bulma çabasında olmuştur.

ÇKP yönetimi, 1955 sonrası dönemde, Doğu Türkistan'daki nüfusu Çinliler lehine değiştirmek gayesiyle doğum kontrollerini sıklaştırmış, dahası insanoğlunun en temel haklarından olan üreme hakkına muhalif çocuk yapmaya kota koymuştur. Bölge halkının kendi dilinde tedrisat yapması yasaklanmış, milletin hafızasını silmek adına kısa aralıklarla iki defa alfabe değişikliğine gitmiştir. Bununla da yetinmeyen ÇKP yönetimi, Müslüman Doğu Türkistan

halkını asimile etmek gayesiyle bilhassa 17-25 yaş arasındaki gençleri Çin'in iç bölgelerine çalışma bahanesiyle transfer etmiş, geride kalanlara ise din ve millet mefhumları aleyhine propaganda yapmaktan geri durmamıştır.

Bütün bu gayr-i insani politikaları Doğu Türkistan'da uygulama sahasına koyan ÇKP idaresi, "farklılığı tehdit olarak algılamış", bölge halkını ÇKP'ye ve onun lideri Xi Jin-ping'e tamamen sadık bireyler haline getirebilmek için son hamlesi olan "soykırım kampları"nı 2015 yılı itibariyle inşa etmeye başlamıştır. 1 Nisan 2017 tarihinde insanların ilk defa konulmaya başlandığı kamplarda geçen dört yıllık süre zarfında 8 milyonun üzerinde insan Hitlerin Nazi kamplarına rahmet okutacak uygulamalara şahit olunan bu mekânlara tıkılmıştır. Kamplarda toplu tecavüzler, kısırlaştırma yöntemleri, işkence ve aşağılama olayları sıradanlaşmış, sözde eğitimini tamamlayıp dışarı çıkabilenlerin bölgeden kaçmayı başarması ile çıktıkları hür dünyada verdikleri şahitlikler yaşanan vahşeti gözler önüne sermiştir.

ÇKP yönetimi, yüz tanıma özellikli kameralarla 7 gün 24 saat salise salise gözetlenen Doğu Türkistan halkını, soykırım kamplarına alınan bilhassa okumuş kesiminin ortadan kaldırılarak millete önderlik edecek hiçbir birey bırakılmayacak şekilde uygulamalarına devam etmektedir. Doğu Türkistan'da şayet müdahale edilmez ve ÇKP yönetimi durdurulmazsa tarih "İkinci Endülüs Faciası"nı yazacaktır.

Doğu Türkistan'da bu türden gayr-i insani durumlar yaşanırken 1952 yılı itibariyle başta Türkiye'ye gelip yerleşenler davalarını anlatma ve meselenin çözümü noktasında başta BM olmak üzere uluslararası teşkilatları harekete geçirmek gayesiyle faaliyetlerine ara vermeden başlamışlar, 1954 yılında "Hariç'te İlk Doğu Türkistan Kurultayı"nı Taif'te gerçekleştirerek Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'i liderleri olarak seçmişlerdi. 1960'ta Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'ni kuran Doğu Türkistanlılar, 1975'te Kayseri'de Doğu Türkistan Yardımlaşma Derneği'ni, 1978'de İstanbul'da Doğu Türkistan Vakfı'nı, 1997'de İsa Yusuf Alptekin'in evlatları tarafından İsa Yusuf Alptekin Vakfı'nı kurmuşlardır. 1998 yılında Mesut Yılmaz Hükümeti'nin aldığı 30 numaralı Gizli Genelge ile Doğu Türkistan adını kullanmak ve Gökbayrak açmak yasaklanmış, Türkiye'de hareket alanları kısıtlanan Doğu Türkistanlılar başta Almanya olmak üzere Batı ülkelerine gitmeye başlamış, nihayetinde 2004 yılında Münih'te Dünya Uygur Kurultay'ını kurmuşlardır. Bugün itibariyle Türkiye'de 70 binin üzerinde Doğu Türkistanlı hayata tutunma mücadelesi vermektedir.

Sonuç itibariyle dünyadan tamamen tecrit edilen Doğu Türkistan halkı, yer altı ve yer üstü kaynakları sömürülen, yönetici olarak Çinlilerin akıl almaz hakaret ve zulümlerine maruz bırakılan, ellerindeki mümbit arazileri alınıp Çinli göçmenlere peşkeş çekilen, buna mukabil kendilerine çöl kenarlarında çorak araziler tahsis edilen, dini ve milli kimliğinden arındırılan, bütün zenginliğine rağmen fakir ve cahil bırakılan, demografik yapısı değiştirilen, kota fazlası doğum yapan kadınlarına zorla ve hijyenik olmayan şartlarda kürtaj yapılan, toprakları nükleer deneme sahasına döndürülen, dinî ve millî değerleri alenen aşağılanan, Ramazan aylarında zorla içki içtirilen, camilerine akbil gibi kartlarla turnikelerden girilen, camileri yıkılan, yıkılmayanları eğlence mekânlarına çevrilen, kabristanları tarumar edilen, ÇKP'nin fabrikalarında modern köle işçi olarak çalıştırılan, çocukları "melek evleri" denilen asimile kamplarına tıkılan, genç kızları rızaları dışında Çinli erkeklerle evlendirilmeye zorlanan, zorunlu olarak 1 ile 3 ay arasında Çin istihbarat elemanlarının adına "kardeş aile projesi" denilerek evlerine yerleştirilen ve 2017 sonrasında ise sözde eğitim özde soykırım kamplarının yürürlüğe sokulmasıyla da soykırıma maruz bırakılıp tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakılan 35 milyon Müslüman-Türk vatanlarında var olma mücadelesi vermektedir. Bilhassa Türk ve İslam dünyası bölgede yaşananlara maalesef üç maymunu oynamaktadır. Doğu Türkistan halkı dünya tarihinde benzeri olmayan bir devlet terörüne karşı varlık mücadelesi vermektedir. Yüce Mevla ırk ve din kardeşlerimizin yâr ve yardımcısı olsun...

DİPNOT

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi.*